

Selvitystyön suunnitelma

**EPÄKOHDAT JA KALTOINKOHTELU
LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLOSSA
1930- JA 80 -LUKUJEN VÄLISELLÄ
AJANJAKSOLLA**

SISÄLLYS

1. Taustaksi	3
2. Selvityksen tehtävä.....	4
3. Selvitystyön keskeiset periaatteet.....	6
4. Selvitystyön toteuttaminen.....	9
4.1. Selvitystyön toteutuksen käynnistäminen	9
4.2. Selvitystyö perustuu yhteydenottoihin.....	10
4.3. Yhteydenottokutsu	10
4.4. Yhteydenotoista haastatteluihin	11
4.5. Haastattelijat	11
4.6. Haastatteluiden jälkeen.....	12
4.7. Haastatteluista raportiksi ja muutostyön välineeksi.....	12
4.8. Toteuttajat ja budjetti lastensuojelusta (sijaishuollosta)	12
5. Lopuksi	13
Lähdekirjallisuutta:.....	14
LIITTEET	16
LIITE 1 Vastaavankaltaiset selvitystyöt muissa maissa	16
LIITE 2 Yhteydenottokutsuluonnos	18

1. Taustaksi

Suomessa on määrä käynnistää sosiaali- ja terveysministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla selvitystyö, joka koskee huostaan otettuina olleiden lasten kokemuksia epäkohdista, kaltoinkohtelusta ja väkivallasta sijaishuollossa vuosina 1937–1983. Vastaavanlaisia selvityksiä on tehty monissa länsimaissa viimeisten 15 vuoden aikana. Taustalla on havaintoja siitä, että sijaishuolto ei ole kyennyt tarjoamaan sijoitetuille lapsille epäkohdista, kaltoinkohtelusta ja väkivallasta vapaata lapsuutta. Joissakin maissa on raportoitu siitä, että lapset ovat joutuneet sijaishuollossa jopa systemaattisen väkivallan ja hyväksikäytön kohteiksi. On ollut myös erityinen huoli vähemmistöihin kuuluvien lasten heikosta asemasta sijaishuollossa ja tiettyihin ryhmiin kohdistuvasta systemaattisesta kaltoinkohtelusta. Selvitysten avulla on pyritty saamaan kuva väärinkäytösten ja väkivallan laajuudesta ja tunnustettu sijoitettuihin olleiden lasten saaman kohtelun vääräisyys (liite 1).

Suomessa ei ole vastaavanlaista selvitystä tehty, ja tätä on pidetty ongelmana mm. eduskunnassa esitetyissä puheenvuoroissa. On viitteitä siitä, että epäkohdat, kaltoinkohtelu ja väkivalta kuuluvat vähintäänkin jossakin määrin ja joissakin muodoissa myös suomalaisen lastensuojelun lähimenneisyyteen (esim. Eronen 2012; Puuronen sähköpostitiedonanto 22.3.2013) yhtä lailla kuin nykyisyyteen (esim. Honkatukia yms. 2006; Hoikkala 2003 ja 2011; Elonen & Pösö 2011), ja siksi selvityksen käynnistäminen on tarpeellista. Haastava kysymys selvitystyössä on se, miten nykypäivästä käsin ymmärretään menneen lastensuojelun sijaishuollon kasvatuskäytäntöjä, jotka silloin olivat osa tavanomaista laitos- tai perhekasvatusta, mutta joita nykyään pidetään ruumiilliseen itsemääräämisoikeuteen puuttumisena, väkivaltaisina ja ehkä jopa lainvastaisina. Tämä haaste on osaltaan motivoimassa selvitystyön tekemistä: kaukaa katsottuna nähdään käytäntöjä toisin kuin läheltä. Siksi voi toivoa, että katsomalla 1930- ja 80-lukujen sijaishuollon toimintaa opimme katsomaan myös nykyajan käytäntöjä kriittisesti ja valppaasti. Onko meillä lastensuojelussa nyt käytäntöjä, joita pidämme "tavanomaisina" mutta jotka vaikutukseltaan ovat kaltoinkohtelun luonteisia? Mitkä ovat käytössä olevat ilmitulo- ja puuttumismekanismit, jotka estävät epäkohtien jatkumista?

Suomalaisen selvitystyön tueksi päätettiin tehdä suomalaisiin olosuhteisiin soveltuva suunnitelma. Koska lastensuojelulla ja sijaishuollolla on paljon kansallisia, aikaan ja paikkaan sidottuja piirteitä, ei ulkomaisten selvitystöiden ratkaisuja voi sellaisinaan soveltaa Suomeen. Ne toimivat joka tapauksessa tärkeänä resurssina suunnittelussa. Suunnitelman on laatinut työryhmä, joka on työskennellyt tammi-toukokuussa vuonna 2013. Työryhmän puheenjohtajana on toiminut neuvotteleva virkamies Elina Palola Sosiaali- ja terveysministeriöstä, ja sen työskentelyyn ovat osallistuneet hallitussihteeri Annika Juurikko (STM), erityisasiantuntija Susanna Hoikkala (Helsingin yliopisto, Lastensuojelun keskusliitto), kehittämisspäällikkö Mikko Oranen (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos), opetusneuvos Jussi Pihkala (Opetus- ja kulttuuriministeriö), professori Tarja Pösö (Tampereen yliopisto) ja koulukotitoiminnasta vastaava johtaja Matti Salminen (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos). Lisäksi on kulttuurasiantuntijapuheenvuoroja (tutkimusjohtaja Vesa Puuronen, Itä-Suomen yli-

opisto, yliopistonlehtori Panu Pulma, Helsingin yliopisto). Työryhmän laatima suunnitelma esitetään seuraavassa.

2. Selvityksen tehtävä

Selvitystyön tehtävänä on luoda käsitys suomalaisen lastensuojelun sijaishuollossa 1930 - 1980-luvuilla koetuista epäkohdista, kaltoinkohtelusta ja väkivallasta ja niistä mekanismeista, joita asianosaisilla oli käytössään em. asioiden ilmituomiseksi tai muuttamiseksi. Tiedon avulla vaikutetaan nykyisen lastensuojelun sijaishuollon toimintaan, jotta epäkohtia, kaltoinkohtelua ja väkivaltaa ei enää esiintyisi ja jotta niihin puuttuminen olisi välitöntä ja aukotonta.

Ensimmäinen selvitystyön tavoite onkin tiedon tuottaminen (*tiedollinen/ilmiötä kartoittava tehtävä*) sijaishuollossa koetuista epäkohdista, kaltoinkohtelusta, väkivallasta ja niiden luonteesta sekä niiden ilmitulon ja niihin puuttumisen mekanismeista. Toisena tavoitteena on selvitystyötä tekemällä tuoda näkyviin sijoitettujen lasten sijaishuollossa kokemien epäkohtien, kaltoinkohtelun ja väkivallan hyväksymättömyys. Tuonkaltaiset kokemukset ovat osoitus siitä, että julkinen valta ei ole onnistunut turvaamaan lapselle turvallista lapsuutta, vaikka lapsi on otettu huostaan. Selvitystyössä tunnistetaan, että koetut vääryydet vaativat tulla tunnistetuiksi (*moraalinen tehtävä*). Kolmas ja varsin keskeinen tavoite on se, että selvitystyön avulla luodaan rakenteita ja käytäntöjä, jotka estävät epäkohtien, väkivallan ja kaltoinkohtelun tapahtumista nykyisessä (ja tulevassa) sijaishuollossa. Menneisyyden tutkimisella on niin ollen selvä kytkeä nykyisen lastensuojelun kehittämiseen (*oppimis- ja kehittämistehtävä*).

Selvitystyö eroaa tavanomaisesta tutkimuksesta, jolle yleensä asettuu ennen kaikkea tiedollinen tehtävä. Selvityksen toteuttaminen edellyttää kuitenkin useiden tutkimuksellisten toimintaperiaatteiden noudattamista.

Epäkohdat, kaltoinkohtelu ja väkivalta ymmärretään moniulotteisesti niin, että niihin sisältyy:

- sijoitettujen lasten opetuksen ja koulutuksen ja niiden järjestämisen kannalta välttämättömien tukipalveluiden sekä kasvatuksellisten ja hoidollisten tarpeiden laiminlyönti
- sijoitettuihin lapsiin kohdistunut välitön väkivalta ja hyväksikäyttö
- sijaishuollon väkivaltaiset käytännöt (esim. nöyryyttävät kasvatuskäytännöt)
- organisoitu, systemaattinen väkivalta joitakin lapsiryhmiä kohtaan
- järjestelmän tuottama, ns. rakenteellinen väkivalta.

Jaottelussa on käytetty hyväksi ns. 'institutional abuse' – ja 'historic abuse' - kirjallisuuden jaotteluita (mm. Sariola 1993; Howarth 2000; Stein 2006; Sen yms. 2008; Corby 2001; Ellonen & Pösö 2011). Käyttämällä käsitettä ”epä-

kohta” halutaan pitää esillä sitä, että selvitystyö ei rajaudu ainoastaan suppeasti ymmärrettyyn väkivaltaan vaan kohde on laajempi. Tarkasteluun sisältyvät niin fyysisen, psyykkisen ja seksuaalisen väkivallan eri muodot kuin vaikutuksiltaan kaltoinkohtelevat ja väkivaltaiset käytännöt ja rakenteet. Käsite sisältää myös sen, että sijoitettujen lasten koulutuksellisiin, kasvatuksellisiin ja hoidollisiin tarpeisiin vastaaminen on laiminlyöty. Jälkimmäinen voi olla lähellä rakenteellista väkivaltaa tilanteissa, joissa sijaishuollon toimintatavat ovat olleet niin riittämättömiä tai epätarkoituksenmukaisia, että lasten tarpeisiin vastaaminen on ollut puutteellista. Oleellinen ero esimerkiksi perheessä tai koulussa tapahtuvaan laiminlyöntiin, väkivaltaan tai kaltoinkohteluun on siinä, että sijaishuollossa lapset ovat huostaan otettuina erityisesti julkisen vallan kasvatuksessa ja vastuussa; lastensuojelun tulisi erityisesti tukea lasten selviytymistä ja vastata heidän erityisiin tarpeisiinsa ja oikeuksiinsa, ei haavoittaa heitä.

Niin sanotussa laitospäiväkirjatutkimuksessa (joka nimestään huolimatta yhä enenevästi sisältää myös perhehoidon tutkimusta) on lähdetty siitä, että sijaishuollossa koettu väkivalta on ennen kaikkea toisten aikuisten (työntekijöiden, perhehoitajien) aiheuttamaa. Tekijöinä voivat olla kuitenkin myös toiset sijoitetut lapset tai sijaishuoltoajan lähiympäristö (esim. sijaisperheen ’omat lapset’ ja sukulaiset, koulun henkilökunta tai muut oppilaat, naapurit). Laaja näkemys perustuu siihen ajatukseen, että sijaishuollon tulee vastata lapsen turvallisuudesta kokonaisvaltaisesti hänen elinympäristössään, joka ei rajoitu pelkästään sijaishuoltopaikkaan ja sen toimintaan.

Selvitystyön näkökulma epäkohtiin, kaltoinkohteluun ja väkivaltaan on kokemuspohjainen. Henkilön kokemus on ensisijainen eikä kokemuksen oikeellisuutta pyritä kiistämään. Tämä on merkittävä valinta, koska se korostaa yksilön tulkintaa, muistia ja teoille antamaa merkitystä. Kokemusta ei voi kiistää esimerkiksi vetoamalla aikakaudelle ominaisiin kasvatuskäytäntöihin tai näytön puuttumisella.

Kokemus pohjainen epäkohtien, kaltoinkohtelun ja väkivallan tarkastelu koskee sekä tekojen kohteena olleita (uhrit), tekoja todistaneita tai seuranneita (sivustakatsojat) että niitä aiheuttaneita (tekijät). Tällä tavalla pyritään saavuttamaan mahdollisimman laaja käsitys koetuista epäkohdista ja niihin vaikuttamisen käytännöistä. Tarvitaan ymmärrystä esimerkiksi sellaisista tilanteista, joissa työntekijä on kohdistanut lapseen välitöntä väkivaltaa ja tätä ovat todistaneet muut lapset ja työntekijät. Kokemus kohteena olemisesta, seuraamisesta ja väkivallan tekemisestä voi olla asia, jota eri osapuolet pitävät tärkeänä kertoa. Jokaisella voi olla syynsä toimimiseensa ja tarve tuoda se tietoon. Tekijän suhde väkivaltaan voi olla myös hyvin välittyntä: hän on voinut toiminnallaan olla esimerkiksi ylläpitämässä rakenteita, jotka estävät sijoitettujen lasten koulutuspotentiaalin käyttöä. Sivustakatsoja voi olla esimerkiksi työntekijä, joka on nähnyt tuon tapahtuneen mutta ei puuttunut tai ei pystynyt puuttumaan siihen. Mitä enemmän eri osapuolten kokemuksia valotetaan, sitä moniulotteisempi kuva sijaishuollon epäkohdista, kaltoinkohtelusta ja väkivaltaasta saadaan.

Selvitys kohdistuu lastensuojelulain mukaisella huostaanottopäätöksellä sijoitettujen lasten kokemuksiin. Rajaus kohdistuu ensimmäisen lastensuojelulain aikaiseen sijaishuoltoon. Selvitys kattaa ajallisesti jakson vuodesta 1937 vuoteen 1983. Vuonna 1984 voimaantullut lastensuojelulaki muutti lastensuojelun toimintaperiaatteita merkittävästi, ja siksi tarkastelua ei uloteta tässä yhteydessä toisen lain tai sen jälkeisen lastensuojelun aikaan. Selvitys kohdistuu niin laitoksiin kuin perheisiin sijoitettujen lasten kokemuksiin. Maantieteellisesti selvitys rajautuu Manner-Suomeen, koska vastaava selvitys on keväällä 2013 Ahvenanmaalla jo käynnissä.

3. Selvitystyön keskeiset periaatteet

Tiedon tuottaminen muutostyötä varten

Selvitystyö on ensisijaisesti tiedon tuottamista ja siksi siinä noudatetaan tieteelliselle tutkimukselle ominaisia periaatteita. Näitä periaatteita noudatetaan erityisesti tutkimusaineiston keräämisessä, analysoinnissa ja raportoinnissa. Selvityksen keskeinen aineisto tulee koostumaan epäkohtia, kaltoinkohtelua ja väkivaltaa kokeneiden, seuranneiden ja tehneiden haastatteluista, joihin osallistuminen on vapaaehtoista ja joihin osallistumisesta ei seuraa haastattelulle tarkoituksellista haittaa tai hyötyä. Haastattelut toteutetaan tutkimusmenetelmällisten periaatteiden mukaisesti niin, että otetaan huomioon tarkasteltavan aiheen henkilökohtainen kuormittavuus ja sensitiivisyys ja siksi haastattelujen mahdollisesti tahattomasti tuottamat haitat haastateltaville. Tätä asiaa tarkastellaan lähemmin luvussa 4. Tutkimushaastattelut käsitellään systemaattisesti ja hyvää laadullisen tutkimuksen analyysitapaa hyväksikäyttäen. Haastatteluiden tulokset raportoidaan tarkasti ja kokonaisaineistoa esitellen. Kerätty aineisto taltioidaan myöhempään tutkimuskäyttöön Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon.

Tavanomaisesta tieteellisestä tutkimuksesta selvitys eroaa siinä, että se tavoittelee kirjallisen loppuraportin lisäksi välitöntä muutosta lastensuojelun sijaishuollon käytännöissä: tavoitteena on sellainen lastensuojelun sijaishuollon käytäntö, jossa epäkohtia, kaltoinkohtelua tai väkivaltaa ei esiinny ja jos niitä esiintyy, on olemassa luotettava ja tarkoituksenmukainen mekanismi niiden ilmituomista ja poistamista varten. Sijaishuollon valvonta on koettu puutteelliseksi Valtiontalouden tarkastusviraston raportissa (2012), ja siksikin aihe on ajankohtaisesti tärkeä. Tämän vuoksi selvitystyöhön on kytketty alusta alkaen tiedontuotannon rinnalle ns. ohjausryhmätoiminta, jolla varmistetaan kautta koko selvitystyön tiedon kulkeminen myös tahoille, jotka nyt vastaavat lastensuojelun sijaishuollosta.

Kokemuksen, muistin ja muistamisen suhteiden huomioonottaminen

Epäkohtia, kaltoinkohtelua ja väkivaltaa tarkastellaan kokemuksellisesti. Siksi asianosaisten – kohteiden, todistajien tai sivustaseuraajien – kokemukset ovat tärkeitä. Niiden oikeellisuutta tai todistus pohjaa ei pyritä selvittämään tai kiistämään.

Kokemuksia lähestytään muistin ja muistelemisen kautta. Muistilla voi – karkeasti yksinkertaistaen – ajatella olevan kaksi erilaista toimintatapaa: yhtäältä se piirtää enemmän tai vähemmän tarkkaa kuvaa tapahtuneesta (muisti peilinä), toisaalta se luo omilla ehdoillaan kuvaa siitä. Muisti voi niin ollen muuttaa ja muokata alkuperäistä kokemusta tai se voi välittää siitä tietoa. Tämän vuoksi muistellun kokemuksen tutkiminen edellyttää vahvaa tutkimusmetodologista reflektiota.

Vaikeiden kokemusten muistelemisen yhteydessä käytetään usein seuraavaa kertomisen dynamiikkaa kuvaavaa ilmaisua: menneisyydessä voi olla tarinoita, joita tulee kertoa (kulttuurissa tunnistettu muistin sisältö) yhtä lailla kuin tarinoita, joita ei voi kertoa (liian tuskallisina tai häpeällisinä pidetyt kokemukset). Siellä on myös tarinoita, joita halutaan kertoa (yksilöllisesti eri tavoin merkitykselliset, kuulluksi tulevista odottavat tarinat) (esim. Eronen 2012; Øverlien 2004). Lastensuojelun sijaishuollossa vietetty elämä ei yleensä tahdo kääntyä helpolla kerrotuksi (Eronen 2012). Siksi voi olla, että tässäkään selvitystyössä ei tavoiteta kaikkia selvitystyön kohteena olevan ryhmän kokemuksia. On todennäköistä, että vaikeimpina (hävettävimpinä, nöyryyttävimpinä) koetut epäkohdat, kaltoinkohtelun ja väkivallan muodot jäävät kuulematta. Samoin voi olla, että tavoittamatta voivat jäädä erityisen haavoitetut henkilöt, joiden elämässä sijaishuollon epäkohdat ovat jättäneet vakavan sairastumisen ja yhteiskunnasta vetäytymisen jälkiä – haastatteluihin osallistuminen on silloin epätodennäköistä. Tämä on pidettävä mielessä selvityksen tulosten yleistettävyyttä mietittäessä. Samoin on muistettava, että selvitys ei muutenkaan anna mahdollisuutta tehdä arvioita epäkohtien, kaltoinkohtelun ja väkivallan yleisyydestä. Painotus on ensisijaisesti em. tekijöiden ominaispiirteiden ja niihin puuttumisen mekanismien valottamisessa.

Vaikeiden kokemusten muistaminen ja muistelu voivat vahvistaa jo aikaisemmin traumaattista kokemusta ja siten kuormittaa muistelijaa. Muistelu voi olla myös voimistavaa. Sosiaalisen muistelemisen osalta Mistzal (2003) tunnistaa muistelun yhtä lailla traumatisoivan kuin oikeudenmukaisuuden kokemusta lisäävän vaikutuksen. Jälkimmäinen viittaa siihen, että yksilön vaikeiden kokemusten muistelu ja ilmitulo voivat vaikuttaa niihin rakenteisiin, jotka ovat tuottaneet vaikeita, esimerkiksi alistavia kokemuksia. Nämä ulottuvuudet otetaan huomioon myös selvitystyössä etenkin haastatteluiden toteutuksessa. Muiden maiden selvitystyöt antavat aihetta uskoa, että selvitystyöllä on merkittävä oikeudenmukaisuuden kokemusta vahvistava merkitys (esim. Duncalf yms. 2009).

Sijaishuollon ajallinen kontekstointi

Ensimmäisen lastensuojelulain aika (1937–1983) on pitkä jakso Suomen historiassa. Se on kaupungistumisen, sodan jälkeisen Suomen jälleenrakentamisen ja hyvinvointivaltion rakentumisen aikakautta monien muiden perustavanlaatuisien muutosten ohessa. Ensimmäinen lastensuojelulaki vuodelta 1936 joutui niin ollen joustamaan monenlaisten yhteiskunnallisten muutosten paineissa.

Ensimmäistä lastensuojelulakia kutsutaan usein huostaanottolaiksi, koska se mahdollisti huostaanoton. Huostaanotto olikin käytetyin toimenpide. Niin sanottujen avohuollollisten toimenpiteiden rooli (esim. neuvonta, ohjaus, varoitus, suojeluvalvonta) kasvoi jo 1970-luvulla ja vahvistui sitten entisestään uuden lain myötä 1980-luvulla.

Lastensuojelu jäsenettiin turvattomuussyihin ja suojelukasvatussyihin liittyvään lastensuojeluun. Jaottelu näkyi paitsi sijoitusperusteina niin myös toimintatapoina. Suojelukasvatussyistä huostaan otettujen ajateltiin tarvitsevan suojelukasvatusta, jota varten oli omia laitoksiaan ja niissä eri aikoina hieman eri tavoin painottuvia toimintaohjelmia.

Vuonna 1937 oli huostaan otettuna 32 352 lasta. Vuonna 1983 vastaava luku oli 8 537. Jakso on niin ollen tarkoittanut merkittävää sijoitettuna olleiden lasten lukumäärän laskua. Tarkkaa huostaan otettuina ja sijoitettuna olleiden lasten lukumäärää ei ole saatavilla ja siksi työryhmä on tehnyt arvon. Arvio perustuu tietoihin uusina sijoitettujen lasten lukumäärästä vuosina 1955–1983 (tieto puuttuu vuodelta 1973). Lukumäärä on 75 167 lasta. Muiden vuosien osalta uusien sijoitusten määrä on arvioitu vuosien 1955–1983 uusien sijoitusten suhteellisen osuuden (uudet sijoitukset suhteessa sijoitettuihin oleviin) pohjalta. Näin on saatu 155 592 lasta. Luku on hyvin karkea arvio, mutta on suunnannut joka tapauksessa työryhmän suunnittelua selvitystyön toteuttamiseksi.

Selvitystyön kannalta on tärkeää tunnistaa ajalle ominainen lastensuojelu- ja kasvatuskulttuuri ja -ideologia. Se ei kuitenkaan ole yhtenäinen koko tarkastelujakson ajan eikä se myöskään ole yhtenäinen siinä mielessä, että kaikissa sijaishuolto- ja laitoshoidon välillä oli eroja. Laitosten lukumäärä ja toimintakirjo oli suuri. Ajanjaksolle olivat ominaisia myös pyrkimykset muuttaa ja kehittää lastensuojelua ja sijaishuoltoa, mistä osoituksena on mm. useita komitea- ja työryhmämietintöjä. Laitoskasvatuksen menetelmiä ja oppia luotiin ja sovellettiin, eikä sijaishuoltoa tarkasteltu kritiikittä. Esimerkiksi ns. Pakkoauttajat -keskustelu 1960- ja 1970-luvuilla kohdisti vakavaa kritiikkiä koulukoteihin.

Selvitystyön kannalta on erityisen tärkeää huomata, että ruumiillinen kuritus kiellettiin lastensuojelulaitoksissa ennen kuin se kiellettiin osana perheiden kasvatusta. Kielto toteutettiin portaittain. Esimerkiksi joidenkin kuntien lastensuojelulaitoksissa ruumiillinen kuritus kiellettiin 1950-luvun alussa. Viimeisenä se kiellettiin maamme koulukodeissa vuonna 1965 ja korvattiin ennen kaikkea

lasten ja nuorten eristämisen. Kieltoa ennen raja ruumiillisen kurituksen ja silloisessa laitospedagogisessa korkealle arvostetun kurinpidon välillä oli häilyvä.

Ruumiillisen kurituksen hyväksyminen on varmasti tämän päivän näkökulmasta yksi vaikeimmin hahmotettavista asioista. Selvitystyössä on määrää painottaa yksilön kokemuksen tärkeyttä ja sitä ei tule sivuuttaa toteamuksella, että joku tietty epäkohta oli "ajan tapa". Selvitystyössä on kuitenkin tärkeää nähdä se ajallinen ja sosiaalinen konteksti, jossa asiat tapahtuivat. Tämä on tärkeää, jotta ymmärrys epäkohtia, kaltoinkohtelua ja väkivaltaa ylläpitävistä ja niiden ilmituloa jarruttavista mekanismeista tarkentuu.

Sijoitettujen lasten keskinäisten erojen tunnistaminen

Lastensuojelututkimuksessa korostetaan sijoitettujen lasten keskinäisiä eroja. Ns. historic abuse -teeman yhteydessä on puolestaan korostettu ryhmien välisiä eroja. Näin on tehty esimerkiksi Australiassa ja Kanadassa, jossa alkupe- räisväestön lasten sijaishuolto on toteutunut ryhmään kohdistuvan väkivallan tunnusmerkkien mukaisesti. Työryhmä on korostanut, että Suomessa lastensuojelun epäkohtien, kaltoinkohtelun ja väkivallan menneisyyttä tulee selvittää erityisesti herkistyen romanilasten asemaan. On arvioita, että tiettyinä ajanjaksoina 1950- ja 80-luvuilla joka toinen romanilapsi vietti ainakin osan lapsuuttaan lastenkodissa (Grönfors 2012). Tämä on nähty osoituksena yhteiskunnan asenteista ja yhtäältä romaniväestön elinolosuhteista ja toimintakulttuurista (emt.).

Romanilasten asemasta sijaishuollossa tiedetään varsin vähän (Pulma 2012). On kuitenkin viitteitä siitä, että heidän asemassaan on epäkohtien, kaltoinkohtelun ja väkivallan piirteitä. Siksi työryhmä pitää perusteltuna, että romanilasten asema otetaan erityisen tarkastelun kohteeksi tässä selvitystyössä.

Romaniväestöön kuulumisen ei kuitenkaan ole ainoa merkittävä lasten välinen ero. Selvitystyön ajanjaksolla lastensuojelulla on ollut monia luokan ja sukupuolen mukaan eriytyneitä tehtäviä ja vaikutuksia. Myös kehitysvammaisten lasten asema sijaishuollossa on tullut esiin. Samoin sijaishuoltomuoto vaikuttaa: laitossijoituksissa koetut epäkohdat ovat olleet julkisessa keskustelussa ja tulevat ehkä olemaan tässäkin selvityksessä keskiössä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei myös perhehoidossa näitä kokemuksia olisi.

4. Selvitystyön toteuttaminen

4.1. Selvitystyön toteutuksen käynnistäminen

Selvitystyö toteutetaan ajalla 2013–2015 sosiaali- ja terveysministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteisenä hankkeena. Hankkeen toteuttaa kilpailutuksen pohjalta valittava taho.

Selvitystyön käynnistämisestä informoidaan kesäkuussa 2013 järjestettäväs-
sä tiedotustilaisuudessa. Tiedotustilaisuuden jälkeen tieto selvityksen käyn-
nistymisestä on sosiaali- ja terveysministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeri-
ön nettisivuilla. Niihin päivitetään myöhemmin tieto selvitystyön toteuttajasta,
joka sittemmin huolehtii seikkaperäisempien nettisivujen ylläpidosta. Näillä
sivuilla tulee olemaan tarkka ja helposti lähestyttävä tieto selvitystyön toteut-
tamisesta. Tieto sivustosta toimitetaan keskeisille toimijoille (ks. kohta 4.3)
toiveella, että ne julkaisisivat tiedon selvitystyöstä omilla sivustoillaan.

4.2. Selvitystyö perustuu yhteydenottoihin

Sijaishuollon epäkohtia, kaltoinkohtelua tai väkivaltaa kokeneiden, sitä seu-
ranneiden ja sitä aiheuttaneiden toivotaan ottavan yhteyttä selvitystä toteutta-
vaan tahoon haastatteluajan sopimiseksi. Yhteydenotto tapahtuu puhelimitse,
kirjeitse tai nettisivun kautta sähköisellä lomakkeella. Yhteydenotossa tulee
ilmoittaa yhteystiedot ja alustavasti se, minkälaisesta asiasta haluaa kertoa,
jotta voidaan valita tilanteeseen sopiva haastattelija. Yhteydenottajan kanssa
sovitaan haastattelun tekemisen aika ja paikka.

Jos yhteydenottojen lukumäärää ennakoitiin Ruotsin kokemusten pohjalta käyt-
tämällä laskupohjana arviota ajanjaksolla sijoitettuna olleiden lasten lukumääräs-
tä (155 592 lasta), on luku runsas 300. Koska lisäksi on tarkoitus tavoittaa ns.
sivustaseuraajia ja tekijöitä, nousee lukumäärä jonkin verran. Tosiasiallinen
luku voi olla paljon vähemmän tai paljon enemmän.

4.3. Yhteydenottokutsu

Yhteydenottokutsua levitetään laajasti. Se tulee olemaan selvityksen tekijän
nettisivuilla samoin kuin STM:n ja OKM:n sivuilla linkkinä. Linkki yhteydenot-
tokutsuun on myös monilla viranomaistahoilla (THL, Valvira, Aluehallintoviras-
to) ja teemaan liittyvillä järjestöillä. Lisäksi käytetään hyväksi mediaa valta-
kunnallisesti ja alueellisesti, nettikeskustelupalstoja ja lumipallomenetelmää.
"Vanhojen" lastensuojelulaitosten verkostoja pyritään myös käyttämään.

Suomenkielistä yhteydenottokutsua on alustavasti luonnosteltu liitteessä 2.

Yhteydenottokutsuun liitetään linkitysten avulla mahdollisimman tarkka kuva-
us siitä, kuka tekee, mitä, miten ja miksi tehdään. Samoin liitetään tietoa siitä,
mitä tiedetään traumaattisten muistojen vaikutuksista ja muistelun tuottamista
mahdollisista tuen tarpeista. Tärkeää on luoda systeemi, jossa tieto on hel-
posti ja yksinkertaisesti esitettyä, mutta linkitysten avulla tematiikkaa perustel-
laan ja kuvataan tarkemmin.

Yhteydenottokutsua ylläpitävillä sivuilla on tarkka ohjeistus myös siitä, miten toimia, jos paraikaa kokee tai todistaa väkivaltaa sijaishuollossa, vaikka tämä selvitys keskittyykin menneisyyteen ja siitä oppimiseen.

4.4. Yhteydenotoista haastatteluihin

Haastattelut ovat ensisijaisesti tiedonkeruukäytäntö. Aiheen vuoksi on kuitenkin tärkeää korostaa sitä, että tiedonkeruulla itsessään voi olla vaikutuksia haastateltaviin (ja heidän läheisiinsä). Siksi haastattelun luonnetta ja haastattelijan vastuuta haastattelutilanteesta ja sen jälkikäteisistä vaikutuksista mietitään mahdollisimman tarkasti, ja tämä otetaan osaksi suunnittelua.

Haastatteluihin liittyvistä ”riskeistä” (mm. muistelun esiin nostamat tunteet, piilotetut muistot) kerrotaan haastateltaville sekä yhteydenottosivuilla että haastattelun yhteydessä. Samalla myös korostetaan kertomisen tärkeyttä, koska kerrotun tiedon avulla voidaan muuttaa käytäntöjä. Tukihenkilön läsnäolo haastatteluissa on mahdollista.

Haastattelupaikka sovitaan mahdollisimman lähelle haastateltavaa. Haastattelut ääninauhoitetaan, mutta niistä tehdään myös kirjallinen koonnos, joka toimii ensivaiheessa analyysin pohjana.

Haastattelija ottaa yhteyttä haastateltavaan haastattelun jälkeen (puhelinsoitto tai sähköposti sopimuksen mukaan). Haastattelu voidaan myös tarvittaessa jakaa kahteen kertaan.

Haastattelun pohjana toimii haastatteluohjeistus, joita on laadittu kolme: a) uhrille, b) sivustaseuraajalle ja c) tekijälle. Jos haastateltavalla on useampi kuin yksi asema (esim. uhri ja tekijä), tulee haastattelussa kuulla kaikista niistä.

Haastatteluissa keskitytään sijaishuollossa vietettyyn aikaan ja kahteen seuraavaan kysymykseen:

- 1) Millaisia epäkohtien, kaltoinkohtelun ja väkivallan kokemuksia on (mm. mitä tapahtui, epäkohta-, kaltoinkohtelu- ja väkivaltakokemusten luonne, yleisyys, toistuvuus)?
- 2) Miten lastensuojelussa (mm. virallinen toimijataho, epävirallinen toimijataho) niihin suhtauduttiin (kuka, miten, milloin), miten itse toimi?

Näiden teemojen taustoittamiseksi käydään lyhyesti läpi haastateltavan suhde sijaishuoltoon (mm. kuinka pitkään sijoitettuna/töissä, minkälaisissa paikoissa?).

4.5. Haastattelijat

Selvitystyötä varten kootaan haastattelijarinki, joka koostuu noin 10 henkilöstä. He osallistuvat tutkijan/tutkijatiimin rinnalla haastatteluiden tekemiseen.

Haastattelijoiden joukossa tulee olla sekä miehiä että naisia, sekä suomen- että ruotsinkielisiä. Haastatteliijoilla tulee olla kokemusta sensitiivisten aiheiden parissa tapahtuvasta tiedonkeruusta. Lisäksi heillä tulee olla lastensuojelun (sijaishuollon) riittävä tuntemus. Haastattelijat koulutetaan tehtävänsä ja heille järjestetään palaute- ja työnohjaustilaisuuksia.

4.6. Haastatteluiden jälkeen

Haastattelijat ottaa yhteyttä haastateltavaan sovittuna ajankohtana tarkistaakseen a) jäikö jotakin kertomatta, haluaako muuttaa kertomaansa ja b) millaisia ajatuksia ja tuntemuksia kertominen sai aikaan. Kokemuksellisesti vaikeiden tilanteiden yhteydessä pyritään vastaamaan haastateltavan tarpeisiin mahdollisimman hyvin. Varmistetaan, että henkilö on tietoinen tarjolla olevasta psykososiaalisesta ja terapeuttisesta tuesta (palveluiden kirjo, tieto palveluihin hakeutumisesta). Varaudutaan siihen, että haastateltavilla on toiveita sovitte- lusta ja pyritään toteuttamaan sovittelutapaamisia mahdollisuuksien mukaan.

Lisäksi selvitystyön päättyessä järjestetään ensinnäkin tilaisuus, johon kutsutaan haastatteluihin osallistuneet ja hankkeen ohjausryhmä (viranomaistahot). Tällä tavalla varmistetaan haastateltaville, että heidän kokemuksensa ovat tulleet lastensuojelusta vastuussa olevien tahojen tietoon. Toinen tilaisuus järjestetään haastateltujen ja paraikaa sijaishuollossa varttuvien lasten ja nuorten kesken. Sen tehtävänä on luoda kohtaamistilaisuus eri sukupolvien sijoitetuille lapsille ja välittää tietoa epäkohtien, kaltoinkohtelun ja väkivallan julkittuomisen ja niihin puuttumisen tärkeydestä.

4.7. Haastatteluista raportiksi ja muutostyön väli- neeksi

Haastattelut analysoidaan ja raportoidaan hyvän tutkimusetiikan ja tieteellisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti. Raportoinnissa arvostetaan kokemus- lähtöistä näkemystä epäkohdista, kaltoinkohtelusta ja väkivallasta, mutta samalla esitetään se konteksti, jossa sijaishuolto toimi 1930- ja 1980-lukujen välisellä ajanjaksolla.

Raportti tulee sisältämään ohjausryhmän kannanoton tarvittavista toimenpi- teistä nykyisen lastensuojelun tueksi sijaishuollon käytäntöjen, niiden valvon- nan, kehittämisen ja asianosaisten vaikuttamismahdollisuuksien osalta.

4.8. Toteuttajat ja budjetti lastensuojelusta (sijais- huollosta)

Hankkeen toteuttajaksi valitaan taho, jolla on riittävästi selvitystyön aiheen kannalta tarkoituksenmukaista tutkimuskokemusta ja asiantuntemusta. Koska

selvitystyön kohde on laaja, tarvitaan tiimimäinen monitieteinen rakenne, jossa erillisten tutkijapanosten pohjalta turvataan lastensuojelun sijaishuollon ja sen historian, romanikysymyksen ja sijoitettujen lasten koulutuksen riittävä tutkimusosaaminen.

Tutkijatiimin rinnalla hankkeessa toimii haastattelijarinki (noin 10 henkilön osa-aikainen panos). Sosiaali- ja terveysministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön asettama keskeisistä viranomais- ja vaikuttajatahoista koostuva ohjausryhmä toimii koko hankkeen ajan. Ohjausryhmällä on keskeinen vastuu siitä, että selvityksen tiedot otetaan käyttöön. Ohjausryhmä toimii tutkijatiimin tukena koko prosessin ajan ja valmistelee omaa rooliaan jo ennen loppuraporttia.

Hankkeen toteuttamisen budjetti riippuu merkittävästi haastatteluiden lukumäärästä. Työryhmä on pitänyt tärkeänä, että epäkohtia, kaltoinkohtelua ja väkivaltaa kokeneiden, seuranneiden tai aiheuttaneiden yhteydenottoihin voidaan aina vastata haastattelulla yhteydenottajan näin toivoessa. On epäeetistä, että haastatteluun ei voitaisi ryhtyä resurssien puutteen vuoksi tämänkaltaisessa selvitystyössä. Haastatteluiden lukumäärää on mahdotonta ennakoida, ja siksi tarkan budjettisuunnitelman teko on haastatteluiden osalta mahdotonta. Samoin voi olla, että hanke tuo näkyviin sellaisia ennakoimattomia asioita, joihin on perusteltua paneutua suunnitelmaa tarkemmin. Siksi joustoa budjetissa pidetään tärkeänä.

5. Lopuksi

Selvitystyön toteutuksessa tulee varautua siihen, että prosessi tulee olemaan jossakin määrin ennakoimaton mm. haastatteluiden lukumäärän osalta. Muiden maiden kokemuksista voi päätellä, että selvitysten tekemisellä on ollut suuri yhteiskuntamoraalinen merkitys, ja onkin tärkeää, että epävarmuus- ja yllätystekijöistä huolimatta selvitystyö käynnistyy. On viisasta jättää jossakin määrin liikkumatilaa selvitystyön varrella tehtäviin muutoksiin ja täsmennyksiin ja varautua siihenkin, että selvitys tuo esiin jatkoselvitysten tarvetta muinakin aikoina sijoitettujen lasten kokemusten osalta.

Lähdekirjallisuutta:

- Corby, Brian (2001) *Child Abuse. Towards a Knowledge Base*. Buckingham: Open University Press.
- Duncalf, Zachari, Hawthorn, Moyra, Davidson, Jennifer, Goddard, Jim & McMahon, Will (2009) *Time for 'Justice'*. Glasgow: The Care Leavers' Association, Manchester and the Scottish Institute for Residential Child Care.
- Eronen, Tuija (2012) *Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista*. Acta Universitatis Tamperensis 1713. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ellonen, Noora & Pösö, Tarja (2011) *Violence experiences in care: some methodological remarks based on the Finnish Child Victim survey*. *Child Abuse Review* 20(3), 197–212.
- Grönfors, Janette (2012) *Mustalaislähetyksen lastenkotitoiminta*. Teoksessa Panu Pulma (toim) *Suomen romanien historia*. Helsinki: SKS, 236–240.
- Hoikkala, Susanna (2003) *Mikä on väkivaltaa, mikä ei. Työntekijöiden tulkintoja nuorten väkivallattoman käyttäytymisen tukemisesta helsinkiläisissä lastensuojelulaitoksissa syksyllä 2002*. Tutkimuksia 5. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- Hoikkala, Susanna (2011) *Ratsauksia ja kusitestejä – päihde- ja huumevalvonta lastensuojelulaitoksessa*. Teoksessa Mirja Satka, Leena Alanen, Timo Harrikari & Eilina Pekkarinen (toim) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino.
- Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo & Pösö Tarja (2006) *Violence from within the Reform Schools*. *Youth Violence and Juvenile Justice* 4(4), 328-344.
- Horwath, Jan (2000) *Childcare with Gloves On: Protecting Children and Young People in Residential Care*. *British Journal of Social Work* 30: 2, 179–191.
- Misztal, Barbara (2003) *Theories of Social Remembering*. Maidenhead, Open University Press.
- Pulma, Panu (1987) *Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen*. Teoksessa Panu Pulma & Oiva Turpeinen, *Suomen lastensuojelun historia*. Helsinki, Lastensuojelun keskusliitto.
- Pulma, Panu (toim.) (2012) *Suomen romanien historia*. Helsinki: SKS:
- Sariola, Heikki (1993) *Laitosväkivalta*. Teoksessa: Taskinen, Sirpa & al. (toim.): *Miten auttaa lasta. Lapsen fyysisen ja seksuaalisen pahoinpitelyn tutkimus ja hoito*. *Julkaisu* 89. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Sen, Robin & Kendrick, Andrew & Milligan, Ian & Hawthorn, Moyra (2008) Lessons learnt? Abuse in residential child care in Scotland. *Child & Family Social Work* 13: 4, 411–422

SOU 2009:99. Vanvård i social barnavård under 1900-talet. Delbetänkande av Utredningen om vanvård i den sociala barnavården. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

SOU 2011:9. Barnen som samhället svek – åtgärder med anledning av övergrepp och allvarliga försummelser i samhällsvården. Betänkande av Upprättelseutredning. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Stein, Mike (2006) Missing years of abuse in children's homes. *Child and Family Social Work* 11:1, 11–21

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2012) Lastensuojelu. Tuloksellisuustarkastuskertomus. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 6. Helsinki.

Øverleien, Carolina (2004) *Girls on the Verge of Exploding? Voices of Sexual Abuse, Agency & Sexuality at a Youth Detention Home*. Linköping: Linköping University.

LIITE 1 Vastaavankaltaiset selvitystyöt muissa maissa

Vastaavankaltaisia lastensuojelun menneisyys selvityksiä on tehty ainakin Ruotsissa, Norjassa, Islannissa, Tanskassa, Irlannissa, Walesissa, Skotlannissa, Hollannissa, Australiassa ja Kanadassa. Näissä kaikissa toimijatahona on ollut joko ministeriö tai joku muu vastaava/vakiintunut organisaatio (esim. kunta, järjestö kuten Amnesty, uskonnollinen yhteisö). Lisäksi näyttää löytyvän erilaisia median käyttöön tehtyjä selvityksiä, jotka ovat vähemmän ”virallisia” (esim. Sveitsi). Median rooli on joka tapauksessa keskeinen, koska monessa maassa selvitystyön juuret liitetään TV-dokumentteihin. Tutkimuskirjallisuudessa näyttää vahvistuvan historic abuse -käsitteen käyttö. Sitä käytetään usein kuvaamaan juuri tämänkaltaisia selvitystöitä ja niiden esiintuomaa ilmiötä.

Suomalaisen selvitystyön suunnittelun tueksi on toistaiseksi koottu sähköisessä muodossa saatavilla olevia raportteja. Joitakin keskusteluja on käyty muutamien maiden selvitystyön tekijöiden kanssa. Tiedot toimintaperiaatteet ja kysymykset toistuvat selvitystöissä. Niitä listataan seuraavassa:

1. Mailla on erilaisia historioita lastensuojelun sijaishuollossa ja siksi selvitykset eroavat joiltakin keskeisiltä osilta. Esimerkiksi Irlannissa katolisen kirkon ja Australiassa aboriginaaliväestön asema ovat nousseet aivan erityisellä tavalla keskiöön.
2. Selvitykset ovat yleensä perustuneet asianosaisten omiin yhteydenottoihin selvityksentekotahoihin. Siksi selvitysten pohjalta ei voida tehdä luotettavaa arviointia kaltoinkohtelun yleisyydestä (yhteydenottajien valikoituminen yms.). Selvää kuitenkin on, että selvitykset ovat tuoneet näkyviin kaltoinkohtelukokemuksia, joista osa perustuu jopa systemaattiseen väkivaltaan.
3. Selvitykset ovat johtaneet joissakin maissa (mm. Ruotsi, Irlanti) julkisen vallan esittämään anteeksipyyntöön ja koettujen vääryyksien korvauskäytäntöihin. Jälkimmäisessä tapauksessa on ryhdytty selvitystyössä esiintulleiden kaltoinkohtelukokemusten todentamiseen (lastensuojelun arkistojen käyttö).
4. Selvitykset ovat vaikuttaneet yleiseen tietoisuuteen lastensuojelun sijaishuollon käytännöistä, ja selvistä vaikutuksista nykyisiin käytäntöihin on myös raportoitu. Moraalisesti selvitystyöllä on ollut selkeästi tärkeä rooli sen osoittamisessa, että sijaishuollon epäkohtia, kaltoinkohtelua ja väkivaltaa ei hyväksytä.
5. Ruotsissa toteutettu selvitystyö 'Vanvård i social barnvård under 1900-talet' (SOU 2009) on erittäin relevantti Suomen selvitystyön kannalta. Selvitystyö käynnistyi vuonna 2006, ja loppuraportti 'Barnen som samhället svek – åtgärder med anledning av övergrepp och allvarliga försummelser i samhällsvården' valmistui 2011 (SOU 2011). Selvitystyön ydinryhmään kuului useita lastensuojelun kokeneita asiantuntijoita (pääasiassa yliopistotutkijoita), mutta työskentelyn eri vaiheissa oli mukana monia muitakin asiantuntijoita. Selvityksen aikana tehtiin 500 haastattelua. Määrä ei kattanut kaikkia kaltoinkohtelua kokeneeksi ilmoittautuneita (arvio oli, että vuosina 1920–1995 sijoitettuna on Ruotsissa ollut 250 000 lasta). Selvityksessä on luokiteltu kaltoinkohtelua

yhteydenottojen perusteella. Yleisin kaltoinkohtelukokemus liittyy tavalla tai toisella laiminlyöntiin ja lapsen tarpeiden ja toiveiden sivuuttamiseen. ¾ kertoi fyysisestä väkivallasta. Lisäksi kerrottiin vihasta ja vihamielisistä tilanteista, työhön pakottamisesta (työnteon hyväksikäytöstä), epäoikeudenmukaisesta kohtelusta, seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja psyykkisesti tai fyysisesti vahingollisista säännöistä ja rangaistuksista.

Vuoden 2009 raportissa kerrotaan selvityksen johtaneen jo lainsäädäntömuutoksiin koetun kaltoinkohtelun tunnistamiseksi ja ilmituomiseksi.

Raportin ehdotukset ovat mm.

”Regeringen bör ta initiativ till en gottgörelse för de drabbade som innebär:

- att tillstå svenska kommuners och myndigheters bristfälliga förmåga att skydda de samhällsvårdade barnen från försummelser och övergrepp
- att be de drabbade om ursäkt
- att vidta alla nödvändiga åtgärder för att försummelser och övergrepp inom den sociala barnvården inte ska kunnas ske i framtiden
- att vidta åtgärder för upprättelse
- att vidta åtgärder för rehabilitering av dem som drabbats.”(s. 37)

Väkivallan tai laiminlyöntien kohteeksi lapsuudessaan joutuneille sosiaalihuollon sijoittamille henkilöille järjestettiin Ruotsissa anteeksipyyntöseremonia 21.11.2011. Eduskunnan puhemies Per Westerberg esitti siellä virallisen anteeksipyyntön valtiovallan puolesta. Tilaisuus televisioitiin suorana lähetyksenä. Lisäksi Ruotsissa hyväksyttiin pitkän keskustelun jälkeen marraskuussa 2012 lakimuutokset, joilla mahdollistetaan rahallinen korvaus henkilöille, jotka ovat vuosina 1920–1980 olleet huostaan otettuja ja yhteiskunnan toimesta sijoitettu lastensuojelun sijaiskotiin tai laitokseen ja tulleet siellä vakavasti kaltoinkohdelluiksi. Asiaa käsittelemään on perustettu oma viranomainen - riippumaton korvauslautakunta - joka on 1.1.2013 alkaen ryhtynyt vastaanottamaan hakemuksia. Hakemukset käsitellään moniammatillisissa ryhmissä, jotka koostuvat sosiaalityöntekijöistä, psykologeista, lääkäreistä ja juristeista. Liki kaikkiin hakemuksiin liittyy myös suullinen käsittely, koska kirjallista dokumentaatiota on heikosti. Lautakunnan päätöksistä ei voi valittaa. Noin 2 800 hakemusta on tähän mennessä saapunut Ersättningsnämnden - viranomaiselle. Tähän mennessä on tehty 255 päätöstä: 180 hakijalle on myönnetty korvaus ja 75 hakemusta on hylätty. Kertakorvauksen määrä on 250 000 Ruotsin kruunua. Korvausten maksamisesta on noussut kriittinen keskustelu julkisuudessa, sillä niiden saajien rajaaminen ei ole ongelmattonta.

LIITE 2 Yhteydenottokutsuluonnos

”Lastensuojelun laitosten ja sijaisperheiden tehtävänä on mahdollistaa sijoitetulle lapselle turvallinen lapsuus. Joskus tehtävä ei toteudu ja lapsi kokee sijaishuollossa epäkohtia, kaltoinkohtelua tai väkivaltaa. Esimerkiksi lapsen saama opetus tai hoito ei vastaa hänen tarpeitaan tai hän on väkivaltaisten tekojen kohteena.

Onko sinulla tietoa ja kokemusta tällaisista asioista?

Sosiaali- ja terveysministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriö tutkivat epäkohtia, kaltoinkohtelua ja väkivaltaa lastensuojelun sijaishuollossa (linkin takana kuvaus em. käsitteiden määrittelystä). Selvitys kohdistuu 1930 – 1980-luvuille, toisin sanoen Suomen ensimmäisen lastensuojelulain aikaiseen sijaishuoltoon. Samankaltaisia lastensuojelun menneisyyden selvityksiä on tehty monissa länsimaissa viime vuosina. Tarkoituksena on saada tietoa epäkohtien, kaltoinkohtelun ja väkivallan luonteesta sijaishuollossa ja oppia tapahtuneista virheistä.

Selvitys toteutetaan haastattelemalla. Voit ilmoittautua haastatteluun, mikäli olet itse kokenut epäkohtia, kaltoinkohtelua tai väkivaltaa lastensuojelulaitoksissa tai sijaisperheissä 1930- ja 1980-luvuilla. Haastatteluun voi ilmoittautua myös, jos on nähnyt tai kuullut niistä tai ollut itse niitä aiheuttamassa. Yhteydenottaja voi olla lapsuudessaan sijoitettuna ollut henkilö, hänen omaisensa, työntekijä, perhehoitaja tai joku muu, sijaishuollon kaltoinkohteluun liittynyt henkilö.

Haastattelut perustuvat vapaaehtoiseen yhteydenottoon. Haastatteluissa ei kerätä henkilö- tai yksikkökohtaisia tietoja ja tiedot käsitellään luottamuksellisesti. Voit halutessasi tutustua haastattelulomakkeeseen tässä (linkki lomakkeeseen).

Haastattelut toteuttavat xxx paikassa xxx. Haastattelut käsitellään tutkimusetiikan periaatteiden mukaisesti (linkki kuvaukseen siitä, mitä tämä tarkoittaa) ja raportoidaan STM:lle ja OKM:lle toimitettavassa raportissa.

Selvitystyöllä on ohjausryhmä, joka on sitoutunut siihen, että jatkossa puututaan ajoissa sijaishuollossa koettuihin epäkohtiin. Ohjausryhmän tehtävänä on vahvistaa rakenteita epäkohtien, väkivallan ja kaltoinkohtelun julkituomiseksi.”